

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі

С. Торайғыров атындағы
Павлодар мемлекеттік университеті
Академик С. Бейсембаев атындағы ғылыми
кітапхана
Ғылыми-библиографиялық бөлім
«Павлодар – Ертіс өңірінің әдебиеті мен өнері» сериясы

Павлодарский государственный университет
им. С. Торайгырова
Научная библиотека им. академика С. Бейсембаева
Научно-библиографический отдел
Серия «Литература и искусство Павлодарского Прииртышья»

БҰҚАР ЖЫРАУ

Биобиблиографиялық көрсеткіш

БУҚАР ЖЫРАУ

Биобиблиографический указатель

Павлодар
2008

(1668-1781)

МАЗМҰНЫ СОДЕРЖАНИЕ

Оқырмандар есіне.....	1
К читателям.....	2
Алғы сөз.....	3
Предисловие.....	5
Бұқар жырау (1668-1781).....	7
Бухар жырау (1668-1781).....	9
Бұқар жыраудың шығармалары.....	11
Произведения Бухар жырау.....	11
Ол туралы.....	13
О нем.....	13

Бұқар жырау
Биобиблиографиялық көрсеткіш

Редактор : Курбатова Н. К.
Құрастырушылар : Кайсина Г. К.
Макаренко Т.А.
Таралымы 10 дана

Оқырмандар есіне

Ұсынылып отырған бұл көрсеткіш – «Павлодар – Ертіс өңірінің әдебиеті мен өнері» сериясы бойынша, Павлодар облысының 70 жылдығына орай шығып отыр. Биобиблиографиялық көрсеткіш қазақтың көрнекті ақыны, ұлы жырауы, ірі мемлекет қайраткері Бұқар жырау Қалқаманұлының өмірі мен шығармашылығына арналған.

Көрсеткішке Бұқар жыраудың өмірі мен шығармашылығы туралы және оның заманы, бейнесі, шешендік шеберлігі жайындағы басылымдар енгізілген.

Көрсеткіш материалдары хронологиялық тәртіппен алдымен қазақ, сонан соң орыс тілдерінде орналасқан.

Көмекші құрал ғылыми қызметкерлерге, оқытушылар мен студенттерге, оқырман көпшілік қауымға арналған.

Бұқар жыраудың туған, қайтыс болған жылы, қай жерде дүниеге келіп, ғұмыр кешкені тарихи, әдеби басылымдарда әр түрлі жазылғандықтан, көрсеткіштегі деректер «Қазақтар = Казахи» (Көпшілікке арналған тоғыз томдық анықтамалық, II том. Тарихи тұлғалар (2003) кітабынан алынды.

К читателям

Предлагаемый указатель вышел в серии «Литература и искусство Павлодарского Прииртышья» к 70 летию Павлодарской области. Библиографический указатель посвящен акыну-импровизатору, жырау, видному представителю казахского устно-поэтического творчества Бухар жырау Калкаманулы.

В указатель вошли материалы характеризующие жизнь и деятельность Бухар жырау, его поэтическое наследие и литература о нем.

Материал расположен в хронологическом порядке. Внутри разделов вначале располагаются книги на казахском языке, затем на русском языке.

Указатель предназначен для научных работников, для преподавателей, студентов, а также всех, интересующихся творчеством жырау.

В связи с тем, что в разных источниках встречаются разные даты жизни и смерти Бухар жырау, в указателе указаны даты из книги «Қазақтар = Казахи» (Девяти томный популярный справочник, том II. Исторические личности (2003).

180. Опыт интерпретации казахского шежира : (на материалах М. Ж.. Копейулы) // Артыкбаев Ж. О. Среднее Прииртышье в контексте проблем истории Евразийских степей. – Павлодар, 2007. – Т. 1. – С. 205-231.

173. Музей литературы и искусства им. Бухар жырау Калкаманулы // Павлодарское Прииртышье : Энциклопедия. – Алматы, 2003. – С. 413-414.

174. Зарифова М. А. Работа с историческими источниками на уроках истории Казахстана // История Казахстана: преподавание в школе. – 2003. – № 8. – С. 26-39.

175. Каламбаева Г. Жырау как выразители чаяний народа // Ұлағат. 2003. – № 4. – С. 51-58.

176. Магауин М. Кобыз и копые: повествование о казахских акынах и жырау 15-18 веков / М. Магауин. – Алматы: Мектеп, 2003. – 174 с. – (Слово седьмое).

177. Бухар жырау Калкаманулы // Казахстан : Национальная энциклопедия / гл. ред. Б. Аяган. – Алматы, 2004. – Т. 1. – С. 470-471.

178. Жанабаев К. О жанровом репертуаре казахских жырау XV-XVIII веков:(к начальным основаниям методологии художественного перевода // Вестник КазНУ. Сер. Филологическая. – 2006. – № 2. – С. 185-190.

179. Жунусова М. Хранить историю страны : Музею литературы и искусства им. Бухар жырау – 15 лет // Звезда Прииртышья. – 2007. – 15 мая. С. 4.

«Әдеби мұра – мәдени мұра»

Алғы сөз

Жырау өз жанынан өлең-жыр шығарып айтатын және эпикалық дастандар мен толғауларды орындайтын халық поэзиясының өкілі.

Жырау атауы «жыр» сөзінен туындайды - өлең шығарушы, музыкант деген мағынаны білдіреді. Орта ғасырлардағы қазақ поэзиясында жыраулар жетекші роль атқарды.

Жыраулар негізінде заман-дәуір туралы, өткен мен келешек, адамгершілік және жақсылық-жамандық жайлы терең ойлар, тебіреністі болжамдар, зердеге қонатын қағидалы сөздер айтып отырған. Олардың шығармалары дидактикалық сипаттағы философиялық толғаулар түрінде көрсетіледі. Жыраулар атамекенді, елді қорғау, жауға берілмеу тақырыбында толғап отырған.

Жалпы, жыраулар поэзиясы елдік пен ерлік жолындағы тәңірдей тұлғалар, тәрбиелеуші, эпикалық дәстүрдегі жеке лирикалық поэзия болды.

XVIII ғасырдағы қазақ әдебиетінің ең көрнекті өкілдерінің бірі - Бұқар жырау Қалқаманұлы. Арқалы жырау, қабырғалы би Бұқар өз тұсындағы қазақ хандығының бас идеологы болды. Ісімен де, жырымен де Абылай хан саясатын мейлінше қолдайды. Хандықтың нығаюы, хан үкіметінің берік болуы жолында күреседі. Өз шығармаларында Абылайды сырт жауларға қарсы күресуге айрықша

қайрат көрсеткен қайтпас батыр, ел қамын жеген көсем ретінде бейнелейді. Алайда ханға орынсыз бас ұрудан ада жырау қажетті жерінде ащы шындықты айтудан да тайынбайды, оны сынау, шенеуге дейін барады.

166. Сегизбаев О. А. История казахской философии : От первых архаичных представлений древних до философии развитых форм первой половины XX столетия : учеб. для вузов. – Алматы : Ғылым, 2001. – 455 с.

167. Абдикаримов М. О. Использование творческого наследия жырау при изучении этнопедагогике казахского народа : учеб. пособие / М. О. Абдикаримов, Е. Л. Балтабай. – Семипалатинск: СГУ им. Шакарима, 2002. – 93 с.

168. Бухар жырау // Антология социально-педагогической мысли Казахстана с древнейших времен до наших дней. – Алматы, 2002. – С. 172.

169. Сурко Т. Г. Поэтический дух и высокое дарование народа // История Казахстана в школе и вузах. – 2002. – № 9. – С. 34-41.

170. Арын Е. Властелин поэтического слова / Е. Арын, А. Нухулы // Звезда Прииртышья. – 2003. – 4 сентября. – С.18.

171. Бухар жырау Калкаманулы (1668-1781 гг.) // Казахи: Десятитомный популярный справочник. Т. 2. Исторические личности. – Алматы, 2003. – С. 287-288.

172. Бухар жырау Калкаманулы // Павлодарское Прииртышье : Энциклопедия. – Алматы, 2003. – 197-198.

157. Сагандыкова Н. Классическая поэзия жырау на русском языке (X-XVIII век) // Мысль. – 1998. - № 9. – С. 64-68.

158. Бухар жырау // Казахская поэзия XVIII-XIX вв. – Алматы, 1999. – С. 149-155.

159. Поэзия жырау //... Озера степные. – Алматы. – 1999. – С. 55-166.

160. Смерть и бессмертие Абылай хана // Касымбаев Ж. Государственные деятели казахских ханств (XVIII в.). – Алматы, 1999. – С. 130-139.

161. Турсунов Е. Возникновение баксы, акынов, сэри и жырау. – Астана : Фолиант, 1999. – 267 с.

162. Айтказин Т. К. История казахской общественной и философской мысли / Т. К. Айтказин. – Астана, 2000. – 150 с.

163. Не пепел, а огонь // Каренов Р. Мәңгілік құндылықтар саңлақтары = Творцы немеркнущих ценностей. – Қарағанды, 2000. – С. 106-111.

164. Бухар жырау Калкаманулы (1668-1781) // Казахская литература: учебник-хрестоматия для 8 кл. рус. шк. / сост. Ж.. К. Каракузова [и др.]. – Алматы, 2001. – С.132-144.

165. Великим землякам // Наука и высшая школа Казахстана. – 2001. – № 11. – С. 2.

«Литературное наследие – культурное наследие»

Предисловие

Казахская народная поэзия 15-18 веков отличалась многообразием тематики и жанров. Доминирующую роль играли жырау.

Жырау – наиболее древний тип поэта в казахской поэзии. Само слово «жырау» происходит от слова «жыр» - стихотворение, песнь, таким образом, прежде всего – творец. Излюбленным жанром жырау является толгау – стихотворение – размышление. В толгау поэт затрагивает важные общественные проблемы, стремится объяснить тайны мироздания и законы природы. Но в условиях кочевой жизни жырау исполняли также различные общественные функции.

Многие жырау, жившие в XV-XVIII веках, были не только поэтами, но и вождями племен, улусов, племенных союзов, а также батырами. Некоторые из них выступали также в роли абыза (предсказателя, кудесника).

Особое место в политической жизни Казахстана XVIII века отводится выдающемуся поэту-провидцу, приближенному Аблай хана Бухар жырау Калкаманулы, который находясь рядом с правителем, был его духовным наставником и советником. Социальные конфликты и контрасты, отраженные в его произведениях, являются действительностью современной ему эпохи. Остро

воспринимая события времени, имея проницательный аналитический ум, он мог предвидеть далеко вперед. Его произведения дидактические, критические, порой остросаркастические имели огромное влияние на хана Аблая, который с величайшим почтением относился к гениальной личности Бухар жырау.

1995. – Вып. 1. – С. 48-52.

149. Бухар жырау // Карпык Аль-Халел. Импрам, достойный ханов...: Наши современники. – Алматы, 1995. – С. 61-65.

150. Бухар жырау Калкаманулы // Алматы : энциклопедия. – Алматы, 1996. – С. 104.

151. Бухар жырау // Сегизбаев О. А. Казахская философия 15 - начала 20 века : учеб. пособие для вузов. – Алматы, 1996. – С. 141-148.

152. Сегизбаев О. А. Казахская философия 15-начала 20 века : учеб. пособие для вузов. – Алматы : Ғылым, 1996. – 471 с.

153. Магауин М. Трибун и духовный объединитель наций // Магауин М. Азбука казахской истории. – Алматы, 1997. – С. 182-191.

154. Наши великие земляки : Бухар жырау // Звезда Прииртышья. – 1997. – 18 февр.

155. Бухар жырау // Простор. – 1998.- № 12. – С. 102-109.

156. Основы философии: учеб. пособие для юридич. вузов / сост.: Т. Х. Габитов [и др.]; отв. ред. Т. Х. Габитов. – Алматы : Ин-т междунар. права и междунар. бизнеса «Данекер» 1998. – 156 с.

136. Бухар жырау Калкаманулы // Казахская ССР : Краткая энциклопедия: в 4 т. / гл. ред. Р. Н. Нурғалиев. – Алма-Ата, 1991. – Т. 4. – С. 169.

137. Бурабаев М. Мудрое слово не умирает : Бухар жырау // Звезда Прииртышья. – 1993. – 10 авг.

138. Бухар жырау // Поэты пяти веков : Казахская поэзия ХУ – начала ХХ веков. – Алматы, 1993. – С. 66.

139. Джаксыбаев С. Бард великой степи : (к 325-летию со дня рождения Бухар жырау Калкаманулы // Звезда Прииртышья. – 1993. – 21 авг.

140. Минин В. Певец земли казахской : Жители древней Сарыарки отметили 325-летие со дня рождения Бухар жырау // Советы Казахстана. – 1993. – 24 августа.

141. Он видел берега широкого потока : Бухар жырау // Казахстанская правда. – 1993. – 20 авг.

146. Бухар жырау (1668-1781) // Антология педагогической мысли Казахстана. – Алматы, 1995. – С. 303.

147. Бухар жырау Калкаманулы // Акмола : Энциклопедия. – Алматы, 1995. – С. 303.

148. Бухар жырау Калкаманулы // Касымжанов А. Х. Портреты : Штрихи к истории Степи. – Алматы,

Бұқар жырау Қалқаманұлы

(1668-1781 жж.)

Қазіргі Павлодар облысының Баянауыл ауданы, Далба тауының баурайында туып өскен.

Бұқар Қалқаманұлы — қазақтың аса көрнекті жырауы, мемлекеттік қайраткері. Ұзақ ғұмыр сүрген ол көптеген тарихи оқиғалардың куәгері. Тәуке хан тұсында беделді билердің бірі болған.

Материалдық-тұрмыстық қиындықтарды басынан кешіріп, Ақтабан шұбырынды жылдарында өз билігінен айрылған Бұқар жырау билік басына Абылай хан келгенде мемлекеттік істерге қайта араласады. Ханның бас кеңесшісі және ең беделді билерінің бірі бола отырып, жырау қазақ халқының өміріндегі күрделі мәселелерді шешуде маңызды рөл атқарды.

Өз заманында Бұқар жырау білімдар адам болған және араб тілінде жазған. Оның поэтикалық мұрасынан бізге 1200 жолға жуығы жетті. Олар ХІХ-ХХ ғасырларда ел аузынан жиналып алынған болатын. Өз дәуірінің тұрақсыз және кұбылмалы сипатын Бұқар жырау заңды кұбылыс ретінде қабылдайды. Оның айтуынша, әлемде ешбір зат мәңгілік емес, адам өмірі мен табиғат та өзгереді.

Бұқар жырау бір орталыққа бағынатын біртұтас мемлекетке үш жүздің бірігуін аңсайды. Сондықтан да бұл арманын жүзеге асыратын Абылай хан деп санап, Бұқар жырау өзінің іс-әрекеті мен өлеңдері

арқылы оны қолдап, хандық билікті нығайтып, дамыту жолында күрес жүргізеді. Ол орыс патшалығының басты мақсаты қазақ жерін отарлау саясатын жүзеге асыру екенін жақсы түсінді.

Өз туындыларында өзекті мәселелерді көтерген абыз ақын халықты бірлікке, достыққа және батылдыққа үндейді. Абылайдың кейбір іс-әрекеттерін қатты сынаған ол айбарлы ханның ақылшысы ғана емес, мемлекеттік саясат істеріне ықпал етіп отырған қабырғалы биге, өз заманының ұраншысына айналды.

литературы. – Алма-Ата, 1968. – С. 126-130.

128. Бухар жырау Қалқаманұлы // Мағауин М. Кобыз и копье. – Алма-Ата, 1970. – С. 83-102.

129. Бухар жырау // БСЭ. – Изд. 3-е. – Т. 4. – М., 1971. – С. 163.

130. Бухар жырау : Казахский поэт // Поэзия народов СССР IV – XVIII веков. – М., 1972. С. 632-638.

131. Казахская литература: хрестоматия для 9-10 кл. рус. шк. Казахстана / сост.: М. К. Каратаев, М. Т. Дуйсенов. – 11-е изд. – Алма-Ата : Мектеп, 1978. – 272 с.

132. Смирнова Н. С. Бухар Қалқаманов // История казахской литературы. – Алма-Ата, 1979.

133. Бухар жырау Қалқаманов (1693 – 1787) // Казахская литература: учебник для 9-10 кл. рус. шк. Казахстана / сост.: Н. Смирнова, Ш. Сатпаева, Х. Адибаев – 12-е изд. – Алма-Ата, 1984. – С. 49-50.

134. Бухар жырау // Поэзия жырау. – Алма-Ата, 1987.

135. Жарикбаев К. Б. Национальные аспекты обучения и воспитания в Казахстане / К. Б. Жарикбаев, С. К. Калиев. – Алма-Ата : РУМК, 1990. – 60 с.

2006. – 338-360 б.

120. Мәшһүр-Жүсіп (Көпейұлы). Шығармалары / Мәшһүр-Жүсіп Көпейұлы. – Павлодар, 2006. – Т. 7: Қазақ ауыз әдебиеті үлгілері. – 393 б.

121. Рахымбекұлы Ә. Жыраулар : өлеңдер, элегиялық дастан және жыр-роман. – Алматы: Қайнар, 2006. – 176 б.

122. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы : оқулық. – Алматы: Санат, 2006. – 904 б.

123. Темірбеков О. Бұқар жырау философиясындағы Алла Тағаланың болмысы // Баянаула дуаны : тұлғалары, тарихы, мәдениеті : ғыл. тәжір. конф. материалдары: 4-5 тамыз. – Қарағанды, 2006. – 314-322 б.

124. Оразалы Т. Роза Игібаева : «Мәдени мұра – ел байлығы» // Сарыарқа самалы. – 2007. – 22 наурыз. 10-11 б.

125. Бухар жырау // Песни степей : Антология казахской литературы. – М., 1940.

126. Исторические предания о батырах ХУІІІ в. // Валиханов Ч. Собрание сочинений. В 5 т. Т.1. – Алма-Ата, 1961. – С. 220-227.

127. Бухар жырау Калкаманов // Джумалиев К. Очерк по истории казахской дореволюционной

Бухар жырау Калкаманулы

(1668-1781 гг.)

Бухар жырау родился и вырос в местности Далба (ныне Баянаульский район, Павлодарской области). Казахский поэт-сказитель, государственный деятель.

Прожив долгую жизнь, Бухар жырау стал свидетелем многих исторических событий. При Таукехане он был одним из влиятельных биев.

Перетерпев материально-бытовые трудности и лишившись своего бывшего влияния в "Годы Великого бедствия...", с приходом к власти Абылай-хана Бухар жырау возвращается к государственным делам. Являясь главным советником хана и одним из авторитетнейших биев, Бухар жырау играл важную роль в разрешении крупных проблем жизни казахского народа.

Бухар жырау был весьма образованным для своего времени человеком и писал на арабском языке. Из его поэтического наследия до нас дошло около 1200 строк. Они были собраны в ХІХ-ХХ вв. из устных преданий. Из сочинений Бухар жырау и содержащихся в них идейных противоречий, выявляются многие противоречивые тенденции того времени. Нестабильный и переменчивый характер своего времени Бухар жырау воспринимает как вполне закономерное явление. Он говорит, что в мире нет ничего вечного, подвергаются изменениям не только жизнь человечества, но и сама природа.

Бухар жырау мечтает об объединении трех жузов казахского народа под началом единого сильного государства с одним центром. Поэтому, считая Абылай-хана способным претворить в жизнь эту мечту, Бухар-

жырау всячески поддерживает его в своих действиях и песнях, ведет самоотверженную борьбу за развитие и укрепление ханской власти.

Бухар-жырау понимает, что установление дружественных отношений с русским народом отвечает жизненным интересам казахского народа. В этой связи он оказывает определенное влияние на Абылай-хана. Наряду с этим Бухар жырау понимает, что основной целью царского правительства является реализация колониальной политики.

Затрагивая наиболее актуальные проблемы своего времени, в своих произведениях Бухар жырау призывал людей к единству, дружбе и героизму. Подвергая острой критике некоторые жестокие поступки Абылай

батыр Толыбайұлының ерлігін еске алуға арналған "Ерлер есімі ұрпақтар есінде" атты халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның материалдары (23-24 мамыр 2005 ж.). – Қарағанды: ҚарМУ, 2005 . – 409 б.

114. Бұқар жырау // Қазақстан тарихы : Энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы, 2006. – 169-170 б. – (Мәдени мұра).

115. Бықай Ф. Халықтық мұралардан сыр шертеді // Егемен Қазақстан. – 2006. – 21 қараша. – 3 б.

116. XVIII ғасыр әдебиеті // Сүйіншалиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы. – Алматы, 2006. – 283-414 б.

117. Көркемсуретті Қазақстан тарихы: [ежелгі дәуірден біздің уақытымызға дейін: 4 томдық] / құраст.-авт. О. Жанайдаров. – Алматы : Қазақ энциклопедиясы. – 2006. – Т. 2: Алтын орда дәуірінен он тоғызыншы жүзжылдықтың ортасына дейінгі Қазақстан. – 312 б.

118. Қабанов М. Ш. Жыраулар поэзиясындағы ықшамдау құбылысы // Қарағанды ун-тінің хабаршысы = Вестник Карагандин. ун-та. Филология сериясы. – 2006. – № 3. – 48-53 б.

119. Қадырұлы Б. Қалқаманұлы Бұқар жыраудың әлеуметтік – философиялық ой-толғамдары // Баянаула дуаны: тұлғалары, тарихы, мәдениеті: ғыл. тәжір. конф. материалдары: 4-5 тамыз. – Қарағанды,

105. Бұқар жырау Қалқаманұлы // Қазақ әдебиеті : энциклопедиялық анықтамалық. – Алматы, 2005. – 139-140 б.

106. Бұқар жырау // Сарыарқа самалы. – 2005. – 26 қаңтар. – 4 б.

107. Бұқар Қалқаманұлы // Тарихи тұлғалар . танымдық-көпшілік басылым. – Алматы, 2005. – 127 б.

108. Бықай Ф. Арғы беті Ертістің, бергі беті... // Егемен Қазақстан. – 2005. – 20 наурыз. – 7 б.

109. Жүз тұңғыш: жинақ / құраст. Бексұлтан Нұржекеұлы. – Алматы: Жалын, 2005. – 1-кітап: Ертеде – 320 б.

110. Көне Көктау, байырғы Баянаула байтағының тарихы: монографиялық зерттеу / М. А. Алпысбес [т. б.]. – Астана: Парасат әлемі, 2005. – 480 б.

111. Мұхамедханов Қ. Көп томдық шығармалар жинағы: зерттеулер, мақалалар. – Алматы: Алаш. – 2005. - Т. 2.– 344 б. - (Алаш мұрасы).

112. Нухұлы А. Асыл мұрасын асқақтатқан бабалар // Сарыарқа самалы. – 2005. – 14 шілде. – 4-5 б.

113. Олжабай есен болса – ел аман: жоңғар басқыншылығына қарсы жүргізілген қазақ халқының ұлт-азаттық соғысының ірі қолбасшысы Олжабай

Бұқар жыраудың шығармалары

Произведения Бухар жырау

1. Бұқар Қалқаманұлы. «Бірінші тілек тілеңіз»; «Айналасын жер тұтқан» : [өлеңдер] // ХҮ-ХҮІІ ғасырдағы қазақ поэзиясы. – Алматы, 1982. – 111-143 б.

2. Бұқар жырау. Ай Абылай, Абылай : толғаулар. – Алматы : Жалын, 1983. – 96 б.

3. Бұқар жырау (1668-1781) : [өлеңдер] // Бес ғасыр жырлайды. Үш томдық. – Алматы, 1989. – Т. 1. – 81-107 б.

4. Бұқар жырау. Қилы заман : толғау // Жұлдыз. – 1991. - № 7. – 107 б.

5. Бұқар жырау. Мұсылманның баласы : өлең // Қазақ әдебиеті. – 1991. – 22 наурыз. – 7 б.

6. Бұқар жырау. Шығармалары / Қазақстан Республикасы мәдениет қоры «Мұраттас» ғылыми зерттеу орталығы. – Алматы, 1992. – 94 б.

7. Бұқар жырау. Айтсам сөзім таусылмас : өлеңдер // Қазақ әдебиеті. – 1993. – 20 тамыз. – 6 б.

8. Бұқар жырау Қалқаманұлы. Ай не болар күннен

соң // Өркен. – 1993. – 28 тамыз.

9. Бұқар жырау (1668-1781) : [өлеңдер] // Дау шешеді дана сөз. – Алматы, 1996. – 46-48 б.

10. Бұқар жырау : [асыл сөз] // Ақиқат. – 1996. - № 1. – 97 б.

11. Бұқар жырау. Абылай ханды жоқтау : [өлең] // Жұлдыз. – 1998. – № 4. – 3 б.

12. Бұқар жырау. Хан сайладық қарадан : [өлең] // Астана ақшамы. – 2001. – 9 қаңтар.

13. Рухнама / Бас ред. Е. М. Арын. – Павлодар: ЭКО. – (Кереку-Баян кітапханасы). 5-кітап: Бұқар Қалқаманұлы. – 2003. – 136 б.

14. Бұқар Қалқаманұлы. Айыра алмай жат өлсін // Шаймерденұлы Е. Ақыл-ой антологиясы : (қазақ афористикасы : бағзыдан бүгінге шейін). – Алматы, 2004. – 113-120 б.

15. Бұхар жырау. Образцы причитаний // Валиханов Ч. Собрание сочинений. В 5 т. Т. 1. – Алма-Ата, 1961. – С. 169—187.

16. Бұхар жырау. Песня об Аблае // Казахская литература: хрестоматия 9-10 кл. рус. шк. Казахстана / сост.: М. К. Каратаев, М. Т. Дуйсенов. – 4-е изд. – Алма-Ата, 1971. – С. 60-64.

әдебиеті : (Жыраулар поэзиясы) / Сабыр Қазыбайұлы. – Ақтөбе: А-Полиграфия, 2004. – 293 б.

98. Қалқаманұлы Бұқар // Шаймерденұлы Е. Ақыл-ой антологиясы : (қазақ афористикасы : бағзыдан бүгінге шейін). – Алматы, 2004. – 520 б.

99. Қосымова Г. Бұқар жыраудың шешендігі // Ұлт тағылымы. – 2004. – № 2. – 188-191 б.

100. Төлешова Г. Б. Экономиканың дамытудағы мемлекеттің рөлі туралы қазақ ойшылдарының көзқарастары // ҚазҰУ хабаршысы. Экономика сериясы. – 2004. – № (42). – 19-21 б.

101. Ақпанбетова Ж. Бұхар жыраудың философиялық көзқарасы // ҚазҰУ хабаршысы. Философия, саясаттану, мәдениеттану сериясы. – 2005. – № 1. – 163-165 б.

102. Баянаула: жыр дәстүрі және ақындық өнер // Көне Көктау, байырғы Баянаула байтағының тарихы: (монографиялық зерттеу). – Астана, 2005. – 450-463 б.

103. Бұқар жырау (1668-1771) // Ақиқат. – 2005. – № 9. – 95-96 б.

104. Бұқар жырау (1693-1787) // Қазақстан : ықшам энциклопедиялық сөздік / Бас ред. Б. Аяған. – Алматы, 2005. – 130 б.

Мағауин. – Алматы: Мектеп, 2003. – 189 б. – (Жеті саз).

90. Солтанбаев З. Бұқар жырау күмбезі иесіз қалған ба? // Сарыарқа самалы. – 2003. – 4 қазан. – 3 б.

91. Ахметжан Қ. Қазақтардың шабу қарулары // Қазақ тарихы. – 2004. – № 1. – 17-25 б.

92. Бұқар жырау // Қазыбайұлы С. Х. XV-XIX ғасырлардағы қазақ әдебиеті : (Жыраулар поэзиясы). – Ақтөбе, 2004. – 61-73 б.

93. Бұқар жырау // Қазақстандағы білім беру мен педагогиканың даму тарихы (ҮІ-XX ғғ.). I бөлім : (Библиографиялық әдебиеттер көрсеткіші). – Алматы, 2004. – 24-26 б.

94. Жақсыбаев С. Бұқар жырау мұрасын зерделейік // Сарыарқа самалы. – 2004. – 6 қаңтар. – 6 б.

95. Исабек Б. Бұқар жырау ғибраттары // Қазақ тарихы. – 2004. – № 4. – 27-30 б.

96. Қазақ даласының ойшылдары 18 - 19 ғ ғ./ жауапты ред. Ә. Нысанбаев; Философия және саясаттану ин-ты. – Алматы: Философия және саясаттану ин-тының компьютерлік-баспа орталығы. – 4-кітап. – 2004. – 309 б.

97. Қазыбайұлы С. XV-XIX ғасырлардағы қазақ

17. Бухар жырау. Пожелание ; Оплакивание хана Аблая ; Песнь об Аблае // Поэты пяти веков : Казахская поэзия ХУ – начала ХХ веков. – Алматы, 1993. – С. 66-86.

18. Бухар жырау. Толғау : (отрывки) // Антология педагогической мысли Казахстана. – Алматы, 1995. – С. 103-105.

19. Бухар жырау. Толғау : (отрывки) // Антология социально-педагогической мысли Казахстана с древнейших времен до наших дней. – Алматы, 2002. – С. 172-183.

Ол туралы О нем

1. Жұмалиев Қ. ХҮІІІ-ХІХ ғасырлардағы қазақ әдебиеті = Казахская литература ХҮІІІ-ХІХ веков: жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған оқулық / Қ. Жұмалиев. – Алматы: Мектеп, 1967. – 436 б.

2. Баяндин Н. Бұқардың соңғы өсиеті : (Өзінің көңілін сұрай келген жұртшылық алдындағы сөзі) // Жұлдыз. – 1981. - № 5. – 201-202 б.

3. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиеті 18-19 ғғ.: оқулық. – Алматы: Мектеп, 1981.–168 б.

4. Мұхамедханов Қ. Бұқар жырау // Қазақ әдебиеті. –

1982. – 30 шілде; 6 тамыз.

5. ХҮ-ХҮІІІ ғасырлардағы қазақ поэзиясы. – Алматы, 1982. – 240 б.

6. Бұқар Қалқаманұлы // Ерте дәуірдегі қазақ әдебиеті (ХҮ-ХҮІІ ғғ.) : зерттеулер. – Алматы, 1983. – 276-310 б.

7. Бұқар жырау // Әуезов М. Жиырма томдық шығармалар жинағы. – Алматы, 1984. – Т. 15. – 256-262 б.

8. Бұқар жырау (1668-1781) : Өмірі мен шығармашылығы туралы анықтама // Бес ғасыр жырлайды : ХҮ ғасырдан ХХ ғасырдың бас кезіндегі ақын-жазушылардың шығармалары. – Алматы, 1984. – Т. 1. – 91 б.

9. Бұқар жырау // Жұмабаев М. Шығармалары : өлеңдер, поэмалар, қара сөздер. – Алматы, 1989. – 340-345 б.

10. Бұқар жырау (1668-1781) // Қазақ ССР : 4 томдық қысқаша энциклопедия. – Алматы, 1989. – Т. 4. – 189 б.

11. Бұқардың соңғы өсиеті // Ел аузынан. – Алматы, 1989. – 343-345 б.

12. Жақсыбаев А. Қарт бабаны қадірлейік : (Бұқар Қалқаманұлы туралы) / А. Жақсыбаев, А. Қаңтарбаев

Павлодар, 2003. – 119-128 б.

83. Бұқар жырау (1668-1781 жж.) // Қазақтар : Көпшілікке арналған тоғыз томдық анықтамалық. Т. 2. Тарихи тұлғалар. – Алматы, 2003. – 70-71 б.

84. Дала даналары : С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік ун-тінің портреттік галереясы / Худож. : А. Е. Игембаев, А. А. Бухарбаев, К.-Г. Н. Каржасов. – Павлодар: С. Торайғыров атындағы ПМУ, 2003. – Ил., портр. 30 л.

85. Қазақ тарихындағы ұлы тұлғалар:портреттер жинағы – Алматы: Өнер, 2003. – [38 портрет]. – (Қазақ тарихындағы ұлы тұлғалар).

86. Қоңыратбаев Ә. Бұқар Қалқаманұлы (1684-1781) // Рухнама : Бұқар Қалқаманұлы / Бас ред. Е. М. Арын. – Павлодар, 2003. – 23-41 б.

87. Кереку-Баян өңірінің тұлғалары: С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік ун- тінің портреттік галереясы / Худож.: А. Е. Игембаев, А. А. Бухарбаев, К.-Г. Н. Каржасов. – Павлодар : С. Торайғыров атындағы ПМУ, 2003. – Ил., портр. 69 л.

88. Мағауин М. Бұқар жырау // Рухнама : Бұқар Қалқаманұлы / Бас ред. Е. М. Арын. – Павлодар, 2003. – 42-69 б.

89. Мағауин М. Қобыз сарыны: XV-XVIII ғасырларда жасаған қазақ ақын, жыраулары / Мұхтар

Алматы: Ғылым, 2001. – 207 б.

75. Кәрібаева Б. Қазіргі қазақ әдебиетінің көркемдік даму арналары: зерттеу / Б. Кәрібаева. – Астана : Елорда, 2001. – 311 б.

76. Қазақ даласының ойшылдары 16-18 ғ.ғ. – Алматы. – 3-кітап. – 2001. – 199 б.

77. Диярова К. Қазақ тілі сабақтарында пайдаланылатын дидактикалық жадығаттар // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде. – 2002. – № 8. – 26-47 б.

78. Жамбылов Д. Қазақ менталитетіндегі еркіндік пен тәуелсіздік идеялары // Саясат. – 2002. – № 9-10. – 97-100 б.

79. Ізтаева В. Абылай хан мен Бұқар жырау // Ақиқат. – 2002. – № 9. – 58-62 б.

80. Алдабергенов Қ. М. Бір туар дара тұлғалар / Қ. М. Алдабергенов, Е. М. Арын, Б. Т. Баткеева; С. Торайғыров атындағы ПМУ. – Павлодар: ЭКО, 2003. – 363 б.

81. Бердібай Р. Даланың дара данасы // Рухнама : Бұқар Қалқаманұлы / Бас ред. Е. М. Арын. – Павлодар, 2003. – 3-22 б.

82. Бұқар жырау жайлы аңыз-әңгімелер // Рухнама : Бұқар Қалқаманұлы / Бас ред. Е. М. Арын. –

// Соц. Қазақстан. – 1989. – 8 қаңтар.

13. Алыстан келген асыл мұра : (Пекин архивінен Бұхардың 36 толғауы табылды) // Ана тілі. – 1990. – 19 шілде.

14. Қазақ халқының қаһармандары. – Павлодар: Дауа. – (Ертіс-Баянауыл өңірі).1 жинақ. – 1991. – 86 б.

15. Мағауин М. Ғасырлар бедері : әдеби зерттеулер. – Алматы : Жазушы, 1991. – 432 б.

16. Бұқар жырау // Мағауин М. Қазақ хандығы дәуіріндегі әдебиет : оқулық. – Алматы, 1992. – 93-112 б.

17. Қуанғанов Ш. Т. Бұхар жырау және оның заманы. – Алматы : Мұрагер, 1992. – 49 б.

18. Сыдиқов Қ. Көркемдік өрнектер:(ХҮ-ХҮІІІ ғасырлардағы ақын, жыраулар мұрасының көркемдік ерекшеліктері). – Алматы, 1992. – 79 б.

19. Абылай хан / Құраст. С. Дәуіт. – Алматы : Жазушы, 1993. – 416 б.

20. Ақшолақов Т. Қазақ әдебиетін оқыту: әдістемелік нұсқау. 9 класс. – 3 басылым. – Алматы: Рауан, 1993. – 110 б.

21. Әлімбаев М. Абыз : (Бұқар жырау туралы //

Халық кеңесі. – 1993. – 18 тамыз.

22. Бұқар жырау // Мұрагер. – 1993. – 52 б.

23. Бұқаракен жырлайды // Абылай хан. – Алматы. – 1993. – 35-44 б.

24. Бұқар сөздері // Абылай хан. – Алматы, 1993. – 404-409 б.

25. Бұқардың толғаулары // Абылай хан. – Алматы. – 1993. – 48-59 б.

26. Жақсыбаев А. Бұқар жырау құдіреті // Қазақ әдебиеті. – 1993. – 27 тамыз. – 15 б.

27. Жүнісова Ж. Қазақ халқының Гомері : (Бұқар жырау туралы) // Егемен Қазақстан. – 1993. 21 тамыз.

28. Иран Ғайып. Хан мен қарашы : (Бұқар жырау мен Абылайхан туралы) // Қазақ әдебиеті. – 1993. – 20 тамыз.

29. Қазақ хандығы дәуіріндегі әдебиет: хрестоматия / құраст. М. Мағауин. – Алматы : Ана тілі. – 4 кітап. – 1993. – 176 б.

30. Қозыбаев М. Сайын даланың данасы : Бұқар жыраудың туғанына 325 жыл толуына орай // Егемен Қазақстан. – 1993. – 21 тамыз.

67. Оспан Ә. Ж. Қазақ халқының рухани пәлсапалық байлығы / Ә. Ж. Оспан, Қ. Қ. Нұрман // Вестник науки Акмолинского аграрного ун-та им. С. Сейфуллина. – 2000. – № 7-8. – 311-314 б.

68. "Әділ сұлтан" эпикалық жыры: Санкт-Петербург ун-ті ғылыми кітапханасының Шығыс бөлімінде сақтаулы қазақ қолжазба кітабы / зерттеу, қолжазба факсимилесі, транслитерациясы, түсініктемелері, баспаға дайындау: А. И. Исин. – Алматы: Дайк-Пресс, 2001. – 148 б.

69. Бұқар жыраудың Керейге айтқан сөзі : (Көкбай ақсақалдан) // Әуезов М. Шығармаларының елу томдық жинағы. – Алматы, 2001. - Т. 6– 286 б.

70. Бұқар жырау Қалқаманұлы (1668-1781) // Баянаула. – Астана, 2001. – 88-89 б.

71. Бұхар жырау // Төрәкүл Н. Даланың дара ділмарлары. – Алматы, 2001. – 161-171 б.

72. Дала даналары. - Алматы, 2001. – 638 б. – (Мектеп кітапханасы).

73. Қалқаманұлы Бұқар жырау // И. Жолдасбекұлы, Қ. Салғараұлы, А. Сейдімбек. Елтұтқа : оқу құралы. – Астана, 2001. – 121-123 б.

74. Жұматаева Е. Жоғары мектепте оқытудың біртұтас дидактикалық жүйесі : монография. –

58. Бұқар жырау // Қазақстан : Ұлттық энциклопедия / Бас ред. Ә. Нысанбаев. – Алматы, 1999. – Т. 2. – 456-459 б.

59. Бұқар жырау Қалқаманұлы // Қазақ әдебиеті : Энциклопедия. – Алматы, 1999. – 178-179 б.

60. Бұқар жырау (1684-1782) // Екімыңжылдық дала жыры / Бас ред. Ә. Нысанбаев. – Алматы, 2000. – 153 б.

61. Бұқар жырау // Жаманқұлова П. Даналар туралы әңгімелер. – Алматы, 2000. – 38-39 б.

62. Бұқар жырау // Түркістан : Халықаралық энциклопедия / Бас ред. Ә. Нысанбаев. – Алматы, 2000. – 236-237 б.

63. Дәуір дәлділі // Каренов Р. С. Мәңгілік құндылықтар саңлақары = Творцы немеркнущих ценностей. – Қарағанды, 2000. – 24-32 б.

64. Жақсыбаев С. Қазақтың ұлы жырауы : (Бұқар жырау) // Сарыарқа самалы. – 2000. – 12 желтоқсан.

65. Каренов Р. С. Мәңгілік құндылықтар саңлақтары = Творцы немеркнущих ценностей / Р. С. Каренов. – Қарағанды, 2000. – 222 б.

66. Нұржекеұлы Б. Бұқар жырлаған батырлар // Қазақ әдебиеті. – 2000. – 11 ақпан.

31. Қуанғанов Ш. Т. Бұқар жырау // Жас Алаш. – 1993. – 17 тамыз.

32. Қуанғанов Ш. Т. Бұқар жырау : (Өмірі, жырауға қатысы бар тарихи оқиғалар) // Халық кеңесі. – 1993. – 16-18 ақпан.

33. Мағауин М. Ұлт ұраншысы // Қазақ әдебиеті. – 1993. – 20 тамыз. – 2 б.

34. Мұхаметханұлы Қ. Бұқар жырау // Қазақ әдебиеті. – 1993. – № 15. – 8-9 б.

35. Радлов В. В. Алтын сандық / В. В. Радлов; құраст., алғы сөзі мен түсініктемелерін жазғандар : С. Қасқабасов, К. Ісләмжанұлы. – Алматы : Ана тілі, 1993. – 255 б.

36. Сәулетбектегі А. Байлығымыз едің Бұқар баба : (Бұқар Қалқаманұлының туғанына 325 жыл) // Жас Алаш. – 1993. – 4 қыркүйек.

37. Танашев Н. Бұқар жырау тегі мерейтой мәртебесі : (Бұқар жыраудың туғанына 325 жыл толуына орай) // Егемен Қазақстан. – 1993. – шілде. – 4 б.

38. Ұлы жырау туралы : (Ақын-жазушылардың Бұқар жырау туралы пікірлері) // Алматы ақшамы. – 1993. – 18 тамыз.

39. Ұлы жырау ұлағаты // Халық кеңесі. – 1993. – 31 тамыз. – 3 б.

40. Әсіп С. Қазақ қасіреті : қоғамдық-саяси зерттеулер мен толғаулар. – Алматы: Қазақстан, 1994. – 300 б.
41. Бұқар жырау (1668-1781) // Қазақтың тәлімдік ой-пікір антологиясы : (ҮІ ғасырдан ХХ ғасырдың басына дейінгі кезең). – Алматы, 1994. – 144-145 б.
42. Бұқар Қалқаманұлы (1684-1781) // Қоңыратбаев Ә. Қазақ әдебиетінің тарихы. – Алматы, 1994. – 42-55 б.
43. Күмісбаев Ә. Терең тамырлар. – Алматы: Ғылым, 1994. – 316 б.
44. Қоңыратбаев Ә. Қазақ әдебиетінің тарихы. – Алматы : Санат, 1994. – 312 б.
45. Омари Ж. Бұқар жырау. Он екі тарих : ХҮІІІ ғасыр. – Қарағанды. – I кітап. – 1994. – 333 б.
46. Созақбаев С. Бұқар жырау туралы жаңа дерек // Қазақ тілі мен әдебиеті. – 1994. - № 5-6. – 169-170 б.
47. Бұхар би // Төрекұлұлы Н. Қазақтың 100 би-шешендері. – Алматы, 1995. – 95-113 б.
48. Бұқар жырау // Абай : энциклопедия. – Алматы, 1995. – 170-171 б.
49. Жоңғарларға қарсы күрес және бодандақ

кезеңінің әдебиеті // Тілепов Ж. Елім деп еңіреген ерлер жыры. – Алматы, 1995. – 53-116 б.

50. Әдеп және жантану : (ұлттық тәлім-тәрбие): хрестоматия: оқу құралы. / Құраст. Қ. Жарықбаев. – Алматы : Атамұра, 1996. – 220 б.

51. Баязитұлы С. Аласырмаған алып : (Бұқар жырау туралы бірер сөз) // Сарыарқа. – 1996. – № 2. – 4-5 б.

52. Бұқар жырау : [Бұқар жырау Қалқаманұлының шығармашылығы және от туралы зерттеулер] // Жармұхамедов М. Көненің көзі. – Алматы , 1996. – 112-141 б.

53. Жармұхамедов М. Көненің сөзі=Поэтические истоки: (ХІ-ХҮІІІ ғғ. қазақ әдебиеті). – Алматы : Санат, 1996. – 144 б.

54. Қасабеков А. Қазақ философиясы: оқу құралы / А. Қасабеков, Ж. Алтаев – Алматы : ЕР-Дәулет, 1996. – 184 б.

55. Баймұқанова М. Бұқар жырау Қалқаманұлы шығармашылығы // Қазақ тілі мен әдебиеті. – 1997. - № 3-4. 84-91 б.

56. Бұқар жырау // Сарыарқа. – 1997. - № 5. – 10-11 б.

57. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы = История казахской литературы: оқулық. – Алматы : Санат, 1997. – 928 б.